

ROBERTO ESPOSITO
DESPRE COMPETENȚELE LUI TREI

VIORELLA MANOLACHE*

Abstract. *The present article anticipates a forthcoming volume focused on the Ecce Philosophia Politica: Roberto Esposito's „Difference“, approaching Roberto Esposito's conceptual markers (philosophy). The article highlights in this sense the nodal philosophical points found in some major works such as: Philosophy of the Impersonal, Categories of the Impolitical, Two. The machine of political theology and the place of thought and the Third Person.*

Keywords: *Roberto Esposito, Italian Philosophy, Philosophy of the Impersonal, Two, Third Person.*

*Un frame necesar:
Roberto Esposito și diferența italiană*

Opțiunea (deloc întâmplătoare) de a fixa ca *nod* de start analiza *frame-ului* (a se citi *portretului de grup*), propus de Roberto Esposito în volumul *Living Thought: The Origins and Actuality of Italian Philosophy* (2012), își extrage rațiunea funcțională dintr-un registru intersectant: filosofia italiană îi permite lui Esposito să recurgă la o modalitate (formulă) adecvată pentru a identifica [în sens ierarhizant, subsidiar cronologic și central, ca tipo(topo)logie lexicală] circumstanțele reprezentative pentru întâlnirea teoretic-recesivă a *geofilosofiei* de-leuze-iene cu *genealogia* foucault-iană, demers care, nepreocupat de ordonări vertical-orizontale, reafirmă tensiunea istoricism-aistoricism.

Pe de altă parte, op-ul menționat confirmă *marca (filosofia)* proprie sistemului conceptual al lui Esposito, conform căruia acesta interpretează, analizează, comentează și revalorifică *diferența* gândirii italiene, asigurându-i continuitatea. Pentru Esposito, „diferența italiană,“ interpretată ca fond *geofilosofic* relaționat cu forma spațiului geografic și amprentat de/cu semnele națiunii, se

* Cercetător științific III, dr., la Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu“, al Academiei Române, București, Departamentul de Științe Politice; viorella.manolache @ispri.ro.

cere repoziționată într-o rezonanță imperfectă la întreg contextul conceptual al modernității, care are drept corolar statul.

Dacă pentru Esposito, *diferența/filosofia italiană* nu suferă de repetitivitate și/sau de autoreferențialitate, asemeni „Teoriei Franceze“ (muribunde) devenită necrolog al disoluției filosofiei continentale, în *momentum*-ul său postmodern, originalitatea (modernă, dar și pre-Carteziană, „civilă“ mai degrabă decât metafizica) filosofiei italiene rezidă în afirmarea unui *alt* orizont teoretic capabil să depășească celebrarea postmodernă a propriei agonii și să-și rezume funcționabilitatea într-un mod afirmativ.

Roberto Esposito localizează și etalează specificitatea modelului italian în prelungirea unei explorări intensive, dispuse pe două axe complementare care sunt completate pe întreg parcursul demersului – confruntarea critică a forțelor de pe scena politică actuală și funcția de ghidare/ ghidaj a dezbaterilor internaționale, dar și relația imanentă stabilită între ordine și luptă, ori interacțiunea manifestărilor/originii anistorice cu geneza și evoluția istoriei.

De fapt, scopul declarat este acela de a promova o filosofie interesată să ia în posesie *nodul* care strânge ferm conceptele de *actualită* (concept definit drept spațiul rezervat evenimentelor curente și presante în care funcționează dispozițiile subordonate/auxiliare istoriei și în care nihilismul și biopolitica sunt principii exemplare de distilație) și de *l'attuale* (având semnificația de proiectare a vechiului în chiar centrul prezentului, existând probabilitatea ca acesta să se expună arhaicului și propunând livrarea categoriilor diagonale de conectare a cunoașterii și puterii, a naturii și istoriei, a tehnologiei și vieții).

Diferența lui Esposito rezidă într-o *geografiere a filosofiei*, care în ciuda aparenței de așezare înăuntrul unui spațiu și a unui canon nu operează cu forme de delimitare, ci recurge la *noduri* conceptuale.

Categoria persoanei

Se afirmă, la unison, că *actual*-ul investește noțiunea de *persoană* cu statutul de *referent/referință imposibil de evitat* sau de *poziție centrală* localizabilă înăuntrul discursurilor filosofice, politice sau juridice, focalizate pe problematizarea/marginea vieții (vezi Roberto Esposito și Timothy Campbell).

O anumită „convergență tacită“, cu privire la categoria *persoanei*, reîncarcă sensul acesteia și o include subiectului catolicism-secularism, supus dezbaterii. Referitor la *statutul de persoană*, acordat prin decret divin sau în mod natural, se precizează că, de fapt, conferirea acestuia stabilește o zonă/un culoar de transfer (poziția de prag) în existența persoanei, un „mijloc decisiv prin care materialul biologic lipsit de sens devine ceva intangibil“ și o modalitate care asigură convertirea ființei materiale comune, plate, într-o creație ideală, cu un destin și o vocație superioare.

Se repune, așadar, în discuție, înainte de alte criterii și principii normative ale condiției umane, „predominanța ontologică absolută“, ca valoare incomensurabilă inoculată esenței existenței, atribuindu-i acesteia sacralitate și atuurile ne-

cesare: „numai viața care a trecut de ușa simbolică poate fi sacră sau semnificativ calitativă, și astfel să ofere acreditările personale adecvate“¹.

În domeniul dreptului [al legii], o aceeași presupuziție este redozată cu un plus de sens argumentativ, în ideea afirmării legitime a *drepturilor subiective*, abia după ce spațiul persoanei a fost elasticizat și transparentizat; a avea *statut de persoană înseamnă a beneficia de propriile drepturi*, presupune a „dispune de toate aceste drepturi subiective“.

Demarând de la lucrările ancorate solului fecund al gândirii italiene *actuale* (cu referire la Stefano Rodotà și Luigi Ferrajoli), Roberto Esposito și Timothy Campbell consideră că există o „valoare reînnoită a categoriei persoanei“, aptă să elimine diferența între/dintre ființa umană și cetățean și, că, pe filieră arendt-iană, aceasta a fost germinată de „atașamentul exclusiv al cetățeanului față de națiune sau teritoriu“, considerându-l pe cetățean, membrul unei comunități naționale.

Conceptul de *persoană* este singurul care dispune de un potențial și un traseu universale și care permite „consolidarea și extinderea drepturilor fundamentale la fiecare ființă umană“ – și de aici tendința de îndepărtare de noțiunea limitată de cetățean, cu intenția acceptării alternativei – *persoană*², afirmație teoretică consimțită de Esposito și Campbell, ca definiție a locului numit „spațiu al ideilor în mișcare“ care ar caracteriza arealul *actualului*.

De fapt, reflecțiile cu privire la *identitatea personală* și la categoria *persoanei* reprezintă unul dintre acele câteva *noduri* de intersectare ale filosofiei analitice anglo-saxone cu filosofia continentală: *acolo* unde școala analitică în-vedere (prin Strawson și Parfit) punctul de pornire al „elaborării registrului complex al ontologiei subiectivității“, *mai departe*, gândirea italiană îl asociază cu „fenomenologia personalismului“ (investigată de Edith Stein și, nu în ultimul rând, interpretată de Monticelli)³.

În același context al unității sistemului esposito-ian, Timothy Campbell⁴ reconfirmă interesul recurent pentru conceptul de *persoană*, modalitate traversantă a teoriei emise în *Communitas*, *Immunitas* și *Bíos*, ca reprezentare diferită a angrenajului rezultat prin „impolitica inseparabilă de politica vieții“ și, astfel, imposibil de detașat de orizontul *biopoliticii afirmative*; afirmația se justifică, pentru că, în accepția lui Campbell, *impolitica* are statutul de *nou termen* plasat de Esposito în interiorul relațiilor conceptuale prestabilite.

Categoriile impoliticului: anticipându-l pe trei

În prefața ediției în limba italiană a volumului *Categorie dell'impolitico* (1999), R. Esposito corela necesitatea acestui demers, cu incertitudinea resimțită dinspre asaltul impetuos declanșat asupra filosofiei politice, deopotrivă, de către știința

¹ Roberto Esposito, Timothy Campbell, „For a Philosophy of the Impersonal“, in *The New Centennial Review*, volum 10, nr. 2, 2010, pp. 121-134.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ Timothy Campbell, „Foucault was not a person: Idolatry and the Impersonal in Roberto Esposito's Third Person“, in *The New Centennial Review*, 01/2010; 10(2).

politică, dar și de către instanța normativă a eticilor publice. Desigur, intervenția demonstrează interesul (ca sursă și construcție) față de autorii lipsiți de statut disciplinar, indeciși în a adopta o formă definitivă (politică, filosofică, teologică sau literară) și alergici la orice model descriptivo-normativ.

Ideea directoare a actului filosofic statuează faptul că filosofia politică se menține *imună* sau insuficient de atentă la „vortex-ul deconstrucțiilor care chestionează sensul radical pozitiv al fiecărui obiect al cunoașterii”. De altfel, Esposito consideră că filosofia politică nu a realizat pe deplin „productivitatea euristică a propriului lexicon”, ci a conservat concepte sub titulatura de *termeni/ markeri* de graniță⁵.

Problema decisiv-riscantă a volumului lui Esposito constă în arcul (comun) trasat *impoliticii*, demarând de la *eseul* lui M. Cacciari *despre Nietzsche* și încheind cu *reflecțiile* lui Th. Mann, care recomandă ca adjectivul *impolitic* să devină parte (*sistem irigant* s.n.) a unui circuit ideatic, alternativă aparținând dinamicii socio-culturale actuale și substanței/esenței crizelor (partidelor politice, mișcărilor politice și ideologiilor) contemporane.

Ipoteza cărții își propune monitorizarea traseului (*cât de departe a ajuns impolitica*, ca transcendere a limitelor/limitărilor politicului, insistând firește, focalizant, pe punctul său de plecare/start) de proliferare a termenului (extindere de sens resimțită *doar* prin juxtapunere și intersectare – *putere și tăcere, nereprezentabilitatea polis-ului, asceză, comunitatea morții*), operație ghidată, în final, de pierderea atracției politicului asupra societății, asupra culturalului și a limbajului comun.

Registrul abordării conceptelor esposito-iene consideră că *impolitica* este: *atât* o formulă relativă de antipolitic, *cât* și o teologie negativ-politică; *atât* o categorie internă a modernității, ca fază extremă a propriei crize (etalând rolul *impoliticii* de limitare a puterii de reflectare a rezultatului invers al crizei), *cât* și o filosofie (*impolitica* moștenește „cea mai înaltă voință de putere”, implicând monopolul judecății)⁶.

Criticilor, receptărilor și amendărilor aduse conceptului de *impolitic*, Esposito le ripostează oferindu-le comentariul raportului *impolitic-apolitic-antipolitic*, prin referire la opiniile lansate de H. Arendt, S. Weil, H. Brock, G. Bataille sau R. Char, pentru a conchide că *impolitica* nu abandonează și nu slăbește *nod-ul* atractor al politicului, ci operează cu instrumentele de radicalizare și de intensificare specifice domeniului.

În relația *apolitic-ului* cu *impolitic-ul* nu funcționează regula unei sinonimii perfecte, pentru că *impolitica* „reapropie politicul prin însăși negarea acestuia”, ca imagine în oglindă sau ca manieră de a face politică prin poziționarea în contra politicului: „impoliticul definește realitatea în termenii politicului”⁷.

Dacă *neutralizarea*, de sorginte hobbes-iană, corespunde *antipoliticii*, aceasta nu poate fi atașată *impoliticii*, cea din urmă „adăugând realitatea sa proprie celei

⁵ Roberto Esposito, *Categories of the Impolitical*, Trad. Connal Parsley, New York, Fordham University Press, 2015, p. XII.

⁶ *Ibidem*, p. XIV.

⁷ *Ibidem*, p. XV.

existente“, ca atuu de non-opoziție, remarcând coincidența cu politicul doar în situația stabilirii unei diferențe radicale cu *antipolitica*. În nota specifică *impoliticului*, se afirmă că „nu există politică în afara politicului“, că „politica nu este altceva decât ceea ce este“ și că *atitudinea impolitică* reprezintă „încheierea fiecărui sfârșit al politicului“⁸.

În aceeași analiză a negației, *impolitica* se opune oricărei forme de teologie politică, preluând prin felul non-politic de a fi, inflexiunile teologice, într-o detașare netă de orice teologie politică, în accepția de „teorie genealogică a suveranității“.

Semnificația *diferenței* (și nu a dualității) *politic-impolitic* denotă implicarea afirmativă a termenului *secund*, ca rezultat al direcționării deconstrucției categoriilor politice, impunând recurs la *partaj* și miză, în spațiul politic care repetă insistent opțiunea pentru *punerea-în-comun*.

Cu privire la relevanța hermeneutică a *impoliticii* limitată la sfera modernității (târzii), Esposito îl atrage în discuție pe Carlo Galli, cu scopul de a aprofunda teoria echivalării *impoliticii* cu „singurul orizont radical al modernității“, cu „unica deconstrucție nonideologică“ – revers al monedei/medaliei imprimate cu reducția venită dinspre un *terminus a* (fază localizată la începutul anilor '20) și un *terminus ad quem* (punct final al crizei, care apreciază „critica drept emergență istorico-conceptuală“ a acesteia)⁹.

Analiza lui Esposito axată pe semnificația critică a categoriei numite consistă în faptul că explică asimetria dintre conceptul menționat și aria de reflecție posedată de *impolitică* („termenul nu este unul simetric spațiului de reflecție deschis impoliticii“) și prezintă realitatea în conformitate cu reperele ei specifice („nu critică realitatea în numele a altceva decât a realității înseși“).

Inconvenientul vizează incapacitatea *filosofiei crizei* de a-și preciza propria *origine* și prezintă tocmai regimul *referinței la origine*, ca formulă de definire a unui moment de criză¹⁰. Din totalitatea strategiilor terapeutice recomandate, toate filosofiele europene emerg către un diagnostic comun: dacă criza s-a declanșat, este nevoie de un mod de raportare la „un timp originar în care criza nu există“.

Intervine, în acest context, rezultatul-consecință al unei ecuații soluționabile în doi timpi: nu istoria gândirii politice, în faza sa modernă, explică *impolitica* (ca enunțare a nereprezentabilului), ci acesta din urmă recunoaște „perfecta natură co-originară a tehnologiei și a politicului“ (tehnologia nu reprezintă *caput-ul* politicului, ci însăși originea sa).

Travaliul *impoliticului* constă în articularea unui verdict de dominare al realului și de practică emancipatoare de *interiorizare a exteriorizării* (pentru că, esposito-ian, *tăcerea* este însăși fundația și presupuziția vocii). Cu apel la *comunitate*, *impoliticul* devine modul de diferențiere radicală de toate filosofiele, eticile și antropologiile contemporane.

⁸ *Ibidem*, p. XVIII.

⁹ *Ibidem*, pp. XXI-XXIII.

¹⁰ *Ibidem*, p. XXIV.

Captivat de evoluția conceptului *impolitică* și, astfel, adoptând formula *punctului de start* în defavoarea *predispoziției pentru referința internă* (de la *omul nonpolitic* al lui Th. Mann, la *concepțiile politicii* ale lui C. Schmitt), Esposito are în vedere prin/în *Categories of the Impolitical* o investigație a *impoliticii* ca elaborare-teoretic-din-afară (voit blocată în originea/start-ul ei și în relațiile pe care le dezvoltă cu alte concepte) și o pledoarie acerbă de apărare a politicului. *Impolitica* (*mana* filosofică), ca noțiune negativă, trebuie re-legată tocmai de *negativitate* (în caz contrar, suferind conversia sa într-o simplă categorie/ într-un alt concept al politicului)¹¹.

De fapt, Esposito afirmă că *impolitica* exprimă *ceea ce aceasta nu reprezintă* – fiind opoziție a tuturor modurilor de reprezentare și moment de urgență al crizelor. Modernitatea nu poate fi dezlegată de registrul *conflictului*, de *excesul politicului* (Schmitt) sau de sensul genealogic, via Hobbes, operând o conexiune verticală la/cu termenul de *decizie*, redefinind politicul ca subsistem apt să își argumenteze propria autonomie.

Esposito acordă Hannei Arendt, statutul de gânditor al *impoliticii*, pentru că aceasta ar contracta gradual spațiul disponibil în care politicul poate fi identificat, cu rezultat în precizarea că orice abordare a politicului este, deopotrivă, plurală și nereprezentabilă. Afirmatia își găsește corespondentul în simetria *reprezentare-decizie*, raport în care fiecare concept vizează *multitudinea* și în care „fiecare formă politică lipsită de pluralitatea multitudinii” se transformă în opusul său (*lipsă de formă – tehnologie* sau *profil deformat – totalitarism*)¹².

Menționându-l (*suprinzător*, în nota întâlnirii ficțiunii cu filosofia politică) pe H. Broch, Esposito întrevade *intervalul de continuare* al cercetării arendt-iene (*exact* de la /din momentul în care acesta s-a oprit) printr-o separare de demersul analitic pre-hobbes-ian și de constituire a unei antropologii decisiv post-hobbes-iene: *originea* nu vizează doar pluralitatea, ci este, înainte de toate, un conflict ireductibil al puterii. Perspectiva este angrenată triunghiului analitic – Benjamin – Freud – Nietzsche, analiza lui Broch reflectând nu numai despărțirea radicală Lege-Justiție, dar și contribuția comună a celor trei personalități la declinul unei epoci, incapabile să mai integreze sudant politicul cu etica.

Politicul ar conține/deține două extreme/doi poli – negativ și pozitiv –, în sensul în care, pe de o parte, libertatea și servitutea (în relația sinelui cu ceilalți) sunt structural identice, iar pe de altă parte, se certifică statutul de presuposiție nereprezentabilă a politicului.

Configurația *impoliticii* broch-iene recunoaște diferența absolută dintre/între *realitatea pur negativă* și *ideea pur pozitivă* – cu efect în *politica destin*, propusă de Koselleck – printr-o mobilizare neo-kant-iană a filosofiei istoriei și prin redescoperirea fundamentelor/fundamentărilor etice ale politicului. *Impolitic*-ul nu se manifestă în mod contradictoriu, ci insistă în regăsirea *cuvintelor* din fiecare limbaj care exprimă negarea discursivă a *cuvântului*¹³. În accepția lui Canetti,

¹¹ *Ibidem*, p. 1.

¹² *Ibidem*, p. 10.

¹³ *Ibidem*, pp. 10-11.

polul pozitiv al politicului broch-ian decide o pistă a contextului definițional: *im-politica* se localizează în *absență*, în *inexprimabil* și *negândit*, în *uitare*, și acesta va deveni suportul teoretic pentru argumentarea lui Esposito, cu privire la echilibrul stabilit în relația *impoliticii cu politica*, drept *determinare cu repercusiuni în vizibilizarea termenilor*.

Printr-o atare optică, realismul politic –identificându-l pe Machiavelli, *nodul* său germinativ (considerat *gânditor al impoliticii*) – punct referențial deznodat până astăzi – constituie o formă de *politică non-teologică*, care toarnă în tiparul politic tocmai conturul *impoliticii*: „de vreme ce omul nu este bun, ceea ce îi rămân sunt doar categoriile politicului, marcate de asaltul instabilității de a fi altceva decât termeni”¹⁴.

Impolitic-ul admite, așadar, refuzul oricărei dimensiuni politico-teologice (a *nexus*-ului Dumnezeu-putere și a practicării *religiei puterii*) și exclude orice alternativă istorică atașată limbajului puterii (demonstrând incapacitatea livrării unei alte soluții cu excepția dubletelor: *putere- antiputere*; *dominat-dominant*; *victimă-călău*, ca părți componente ale subiectivității)¹⁵.

Trei

Categoria persoanei este investită cu *fondul* și *forma* de legitimare a oricăruia discurs considerat a fi „theoretically correct”. În concordanță cu o atare afirmație, Roberto Esposito acceptă, ca *reper* teoretic, definiția propusă de Maria Zambrano, care în anii '50 întrevedea prin *categoria persoanei*, partea vieții umane înzestrată cu un exces al viului, esență capabilă să transceadă moartea biologică. Formularea efervescentă este, însă, contrabalansată de un întreg dosar/contra-replică, care prin portavocea lui Paul Ricœur decreta declinul paradigmei personaliste.

Dacă personalismul nu și-a demonstrat suficiența competitivă necesară pentru a câștiga lupta conceptuală, *persoana* își conservă statutul de cel mai bun candidat/formulă optimă de soluționare a încleștărilor *actuale/ale actualității*, jucându-și șansa pe terenul juridicului, al politicului, al economicului și socialului¹⁶.

Reconfirmând interesul pentru problemele *actuale* și, astfel, pledând cu noi argumente pentru conferirea titlului de „filosof al actualului”, Esposito nu renunță, în arealul *actualității*, la metoda de a reforja rădăcinile conceptuale ale termenului/categoriei, plasându-le la confluența lexiconului filosofic și a termenilor bioeticii, cu definițiile juridice, precizând defalcarea care survine între *persoană* și *subiectul de drept*¹⁷; se constată că problematica drepturilor subiective, a vieții și a demnității persoanei impune aplicarea unei metode care să funcționeze într-un atare circuit/spațiu închis.

Aplicând aceeași tactică a evidențierii *diferenței italiene*, Esposito *deznoadă*, de pe terenul juridicului, și desfășoară un întreg demers/dosar clarificant, de la

¹⁴ *Ibidem*, p. 13.

¹⁵ *Ibidem*, p. 112.

¹⁶ Roberto Esposito, *Third Person*, Trad. Zakiya Hanafi, Cambridge, Polity, 2012, p. 1.

¹⁷ *Ibidem*, p. 2.

Luigi Ferrajoli la Stefano Radotà, constând în articulații/ noduri de clarificare ale unei stări de fapt (și de drept) așezate sub semnul enunțului ipotetic „dacă lucrurile ar sta cam așa“, și, astfel, lansează teoria potrivit căreia, „categoria persoanei este singura care unește omul și cetățeanul, corpul și sufletul, legea și viața“¹⁸.

Prin prisma *regulii lui versus – homo vs. persona* – interesat de *logica persoanei*, Esposito se autodeclară *genealogist*, chiar dacă tonul utilizat va împrumuta adesea plus-ul de sens al *impersonal*-ului; se propune un demers orientat, exclusiv, spre semnele și semnalele transmise de filosofie, și axat predilect pe clarificarea relației (disturbante) *putere-cunoaștere*, cea care ademenește preliminarile teoretice formulate. Volumul valorizează natura *negativă*, drept heterogenitate, fragmentaritate structurală, dar nu contingentă¹⁹.

Potențarea și nuanțarea conceptuală a temei *impersonal*-ului este plasată în afara *orizontului persoanei*, și la distanță de orice posibilă relație cu aceasta [cu *persoana*], fiind localizată *la limita* rezistenței, ca prevenire/opunere față de funcționarea *dispositif*-ului de excludere; se observă că marginea critică care separă semantica *persoanei* de mecanismul natural al separării este una a alterării, a extroversiei. Relația explică trasarea profilului celei de-a *treia persoană*, poziționate *pe și în* locul distrugerii *persoanei* operate de thanatopolitica secolului al XX-lea.

Demersul lui Roberto Esposito are menirea de a oferi clarificări, fiind în acord cu teoria lui Émile Benveniste, despre statutul lingvistic al lui *doi* și *trei*, pornind de la premisa că *persoana a II-a* și *a III-a* pot fi corelate doar printr-o raportare simetric-superficială, asocierea lor relevând, în fapt, o relație opozițională, marcată tensionant de opțiunea lui *trei* care *adaugă/comunică „ceva“ ireductibil la diada indisolubilă formată de doi*.

Dacă *persoana I* și *a II-a* validează sinele, se referă la sine și, implicit, la contextul spațio-temporal, punând accent pe reversibilitatea mutuală, pe complementaritate, pe schimbarea de rol sau pe autoîmplinirea pe planuri diferite, al *treilea* regândește statutul lui „ceva“, acel ceva fiind perceput semantic, ca posibilitate de afirmare a unei *persoane non-personale*.

Cel de-al treilea nu este considerat o *persoană*, ci o formă verbală a cărei funcție este aceea de a *reprezenta non-persoana*. Schematizant, *trei*-ul denuște *persoana* depersonalizată, care marchează un spațiu în afara formulărilor clar delimitate de proiecția propriului sine al *persoanei a II-a*, făcând precizări doar la un obiect referențial extern. O atare logică confirmă că *regula lui trei este singura care poate fi utilizată pentru a afirma ca predicat un lucru*.

Esposito consideră că *persoana a III-a* este categoria cea mai *stranie*, care exprimă un simbol singular, cu cel mai intens sens de plural, dovedind că aceasta are disponibilitatea, determinarea și forța de a întreține și de a transmite ideea de plural, chiar și atunci când forma sa este de singular. Astfel se explică motivul pentru care *trei* a fost investit cu statutul de non-persoană; acesta (statutul) prevede un set indefinit de ființe non-personale care admit un *plural de ordinul trei*.

Într-un comentariu despre *teoria lui trei*, lansată de Alexandre Kojève, Esposito semnalează esența intervenției celei de-a *treia persoană* în dialectica

¹⁸ *Ibidem*, p. 5.

¹⁹ Roberto Esposito, *op. cit.*, p. 14.

binară, considerând (kojève-ian, bineînțeles) că, în domeniul lui *Droit*, implicarea unui *trei* imparțial și dezinteresat, în planul acțiunii, anulează reacțiile lui doi și ale lui unu, desființând dialectica binară.

Ipoteza kojève-iană susține că intervenția lui *trei* este necesară și suficientă, deoarece deplasează o atare analiză pe terenul științei politice și sugerează, ca formulă funcțională (de sorgine carlschmitt-eană), prezența activă a unui al *trei-lea partid* dezinteresat, obiectiv și neutru.

În radiografia celor *trei* tipuri de justiție (cele marcate de categoria Stăpânului-Sclavului-Cetățeanului), Kojève observă că *trei*-ul își menține rolul activ în toate stadiile (deopotrivă, de legislator, de judecător sau de poliție), pentru ca, în etapa finală, să-și declare identitatea și să-și etaleze valoarea de categorie independentă și dezinteresată, demonstrând necontaminarea sa cu niciuna dintre variante, cu excepția unui rol/grup constituit, la un moment dat, istoric.

Dincolo de stabilirea diferenței esențiale între a *treia persoană* și *ceilalți* (*diferență*, ca sens propriu, plasată în schema ilustrată de filosofii *impersonal*-ului), precizările esposito-iene au în vedere sistemul justiției [ca formă opusă legii de sorginte obiectiv-Romană, dar și a celei subiectiv-moderne (pe filiera lui S. Weil)], precum și imparțialitatea și neutralitatea acesteia [legii] (via Kojève, Jankélévitch, Lévinas).

Pe coordonata *destinului* de sorginte hegel-iană, *sudarea constitutivă* a lui *Unu* și a lui *Doi* împrumută *forma* de excludere a universalului și acceptă *fondul* schmitt-ean al relației polemice *unitate-excludere* în *interiorul* și în *exteriorul* corpului politic. O atare abordare opune *energia* politicului *neutralizării* sale, relație în care *Doi* devine *partea dominantă/dominatoră*²⁰, dacă se admite că originea teologică își conservă o dublă natură, dar își revendică și o geneză bipolară.

„Cu fiecare încărcare politică a vocabularului teologic, *Trei*-ul se divide în semantica lui *Doi*“, este afirmația esposito-iană care localizează spațiul blocant al dinamicii, responsabil de irigarea în conformitate cu schema de opoziție care funcționează între cele două domenii.

Prin poziționarea obiectivului în *nodul* de întâlnire a lui Peterson cu Schmitt, Esposito apelează la Jacob Taubes pentru a confirma reversibilitatea *Primului* – puterea suverană – în raport cu al *Doilea* – delegarea efectivă a guvernării, concretizată prin procedeul care prezintă interes pentru modul în care *Doi*-ul se fixează la intersecția dintre *Unu* și *Trei*, reproducând divizarea corporală a trinității²¹.

A treia persoană nu este cealaltă persoană; afirmația depășește logica pur formală a *categoriei persoanei*, optând în favoarea regimului diferit al sensului.

Tocmai din acest unghi analitico-teoretic, Esposito apelează la Blanchot pentru a echivala figura celei de-a *treia persoane* cu profilul *neutrului* – *nici celălalt, dar nici altul*, ci elementul definitor al dihotomiilor presupuse și ghidate de *limbajul/discursul persoanei*.

²⁰ Roberto Esposito, *Two. The machine of political theology and the place of thought*, Trad. Zakiya Hanafi, New York, Fordham University Press, 2015, p. 4.

²¹ *Ibidem*, p. 5.

*Politica și filosofia celei de-a treia persoane.
Note concluzive*

Ceea ce rămâne esențial pentru Roberto Esposito, cu privire la cardiograma vieții politice actuale, este diagnosticarea deciziei/voinței care precede și determină esențial alegerile subiective și voluntare ale individului, derivate din natura specifică și din necesitatea peremptorie a conservării structurii de origine²².

Cu siguranță, volumul *Third Person* poate fi apreciat drept produsul editorial cu cel mai înalt grad de *autoprezentare* (*reprezentare*), vizând *metoda*, *instrumentele*, *direcțiile* și *locul* pe care și-l asumă și pe care îl detaliază întregul demers esposito-ian.

Privită printr-un atare *filtru de ordinul trei*, a *treia persoană* nu este altceva decât faptă/acțiune și eveniment, rezultat pur al circumstanțelor neașteptate, accident al naturii, spațiu populat de eroi ai politicii și ai istoriei, de protagoniști și antagoniști care se intersectează în sfera publică, de infami literari, în dublul unei existențe insignifiante și al solemnității puterii; de menționat că excesul pasiunii, energiei și al vieții se cere acceptat *de pe linia exterioară a lui în afară*²³.

Chestionările lui Esposito cu privire la felul în care modul *impersonal* conservă elementul singular și implicit ideea de *persoane*, sau cercetările referitoare la modalitatea de *neutralizare* a puterii de excludere, aptă a apăra impulsul relațional care transformă *persoana* în ceva diferit de individul izolat, sau la formula de existență a persoanei non-personale²⁴, sunt recunoscute ca forme operant-centrale, care vor construi *diferența* esposito-iană, compusă din momente și mișcări imposibil de dislocat de politica și filosofia celei de-a *treia* persoane.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ (SELECTIV)

- Bazzicalupo, L. (ed.), *Impersonale. In dialogo con Roberto Esposito*, Milano – Udine, 2008.
 Benso, S., B. Schroeder (eds.), *Contemporary Italian Philosophy. Crossing the Borders of Ethics, Politics, and Religion*, Albany, NY, State University of New York Press, 2007.
 Campbell, Timothy, „Foucault was not a person: Idolatry and the Impersonal in Roberto Esposito's Third Person“, in *The New Centennial Review*, 01/2010; 10(2).
 Esposito, Roberto, *Categories of the Impolitical*, New York, Fordham University Press, 2015.
 Esposito, Roberto, *Third Person*, Trad. Zakiya Hanafi, Cambridge, Polity, 2012.
 Esposito, Roberto, *Two. The machine of political theology and the place of thought*, Trad. Zakiya Hanafi, New York, Fordham University Press, 2015.
 Esposito, Roberto, Timothy Campbell, „For a Philosophy of the Impersonal“, in *The New Centennial Review*, volum 10, nr. 2, 2010.

²² *Ibidem*, pp. 33-34.

²³ *Ibidem*, p. 142.

²⁴ *Ibidem*, p. 103.